

Εισαγωγή

Η παρούσα Έκθεση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ έχει ως κύριο στόχο της να αξιολογήσει, βάσει της δικής μας μεθοδολογίας και οπτικής, την τρέχουσα κατάσταση της οικονομίας και να καταλήξει σε ρεαλιστικά συμπεράσματα για τις προοπτικές της. Η ανάλυσή μας δεν λαμβάνει υπόψη καλλιεργούμενες προσδοκίες στον δημόσιο διάλογο που αφορούν την επόμενη μέρα της χώρας μετά την ολοκλήρωση του τρίτου ΠΟΠ, οι οποίες αποτυπώνουν κυρίως πολιτικές προτιμήσεις και όχι τεκμηριωμένες προτάσεις.

Η πολιτική αντιπαράθεση γίνεται γύρω από αμφισβητούμενες υποθέσεις και για το πώς θα ωφεληθεί η οικονομία στην περίπτωση που αυτές επιβεβαιωθούν και όχι γύρω από τις πραγματικές συνέπειες στην οικονομία και στις προοπτικές της από την αποφασισμένη μείωση των συντάξεων και του αφορολογήτου και με ποιον συγκεκριμένο τρόπο αυτές θα αντισταθμιστούν. Η οπτική του πολιτικού συστήματος είναι για ακόμη μια φορά χαμένη στην αφηρημένη εξυπηρέτηση του μικροκομματικού συμφέροντος. Την ίδια στιγμή η οικονομία και η χώρα έχουν να αντιμετωπίσουν τις βραχυπρόθεσμες, τις μεσοπρόθεσμες και τις μακροπρόθεσμες συνέπειες των πολύ υψηλών πρωτογενών πλεονασμάτων, τις υποχρεώσεις και τους δημοσιονομικούς και γεωπολιτικούς περιορισμούς του υπερσυσσωρευμένου δημόσιου χρέους, την απομόχλευση όλων των τομέων της οικονομίας και την κυρίαρχη επιχειρηματική κουλτούρα που αποτελεί μείζον διαρθρωτικό πρόβλημα της οικονομίας.

Τα ΠΟΠ έχουν αποτύχει να δημιουργήσουν βιώσιμους μετασχηματισμούς στα βασικά υποσυστήματα της οικονομίας. Το γεγονός αυτό αποκρύπτεται από όλους τους εμπλεκόμενους στον σχεδιασμό και στην υλοποίησή τους. Ως ΙΝΕ ΓΣΕΕ έχουμε υποστηρίξει στις Ετήσιες και στις Ενδιάμεσες Εκθέσεις μας ότι η διάκριση ανάμεσα στο εάν μπορεί να εφαρμοστεί μια άλλη οικονομική πολιτική στο περιβάλλον της Ευρωζώνης από μια υπερχρεωμένη οικονομία σε κρίση και στο εάν η ασκούμενη οικονομική πολιτική εξυπηρετεί τα εθνικά οικονομικά συμφέροντα και οδηγεί τη χώρα στην έξοδο από την κρίση χρέους είναι θεμελιακή για τη συλλογική πολιτική σοφία μας προκειμένου να προστατεύσουμε το μέλλον της χώρας μας.

Τα Μνημόνια επιχείρησαν μια ταχεία και βραχυπρόθεσμη προσαρμογή των βασικών ισοζυγίων με εμπροσθοβαρή απορρόφηση του κόστους αυτής της προσαρμογής από την Ελλάδα μέσω της δημοσιονομικής λιτότητας και της εσωτερικής υποτίμησης, ώστε να αποφευχθεί η ουσιαστική αναδιάρθρωση των δανειακών υποχρεώσεών της. Ωστόσο, η προσαρμογή που επιτεύχθηκε στα βασικά ισοζύγια της οικονομίας, και η οποία αξιολογείται ως επιτυχία των προγραμμάτων, δεν είναι διατηρήσιμη. Η βελτίωση της κατάστασης στο εμπορικό ισοζύγιο οφείλεται πρωτίστως στη μείωση των εισαγωγών. Παράλληλα, η περιορισμένη αύξηση και

η διάρθρωση των εξαγωγών αποτυπώνουν το έλλειμμα παραγωγικού μετασχηματισμού. Η δημιουργία πρωτογενών πλεονασμάτων μέσω της συμπίεσης των δημόσιων δαπανών, κυρίως των δημόσιων επενδύσεων, και της υπερφορολόγησης δεν συνιστά βιώσιμη επιλογή δημοσιονομικής προσαρμογής. Η κατάσταση στην υγεία και στην παιδεία είναι ενδεικτική. Επιπλέον, η επιλογή αυτή δημιουργεί εμπλοκή στους ενδογενείς μηχανισμούς δημιουργίας ροών εισοδήματος και ρευστότητας, που ο ιδιωτικός τομέας αδυνατεί να αντισταθμίσει.

Τα θεμελιώδη μεγέθη και τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της οικονομίας δείχνουν ότι η πορεία της τα αμέσως επόμενα χρόνια θα είναι γεμάτη από αβεβαιότητες και κινδύνους. Συνεπώς, η διαχείριση της οικονομίας απαιτεί ώριμη πολιτική σκέψη και πραγματισμό. Οι δημοσιονομικές δεσμεύσεις που έχει ήδη αναλάβει η χώρα ενδέχεται να υπονομεύσουν περαιτέρω την αναπτυξιακή δυναμική της οικονομίας και τη χρηματοπιστωτική της σταθερότητα. Ο απεγκλωβισμός της οικονομίας από αυτή την κατάσταση προϋποθέτει θετικές εξελίξεις στα εξής δύο πεδία παρέμβασης:

α) Στην αναδιάρθρωση των δανειακών υποχρεώσεων της χώρας και στην ουσιαστική, και όχι φαινομενική, βιωσιμότητα του χρέους. Για να γίνει αυτό, απαιτούνται σημαντικές παραμετρικές –και όχι μόνο– αλλαγές που θα διασφαλίζουν την εξυπηρέτηση του χρέους για μια μεγάλη χρονική περίοδο, στη διάρκεια της οποίας η Ελλάδα θα μπορούσε να αναδομήσει το παραγωγικό πρότυπο και το μοντέλο ανάπτυξής της. Ζωτικής σημασίας θα ήταν η επανεξέταση και η μείωση των στόχων των πρωτογενών πλεονασμάτων, ώστε να περιοριστεί η ένταση της δημοσιονομικής προσαρμογής και της λιτότητας. Η σύνδεση της εξυπηρέτησης του χρέους με τις αναπτυξιακές επιδόσεις της οικονομίας θα είναι μια θετική εξέλιξη, εφόσον πραγματοποιηθεί και τεχνικά εξυπηρετεί τη βιωσιμότητα του χρέους και δίνει δημοσιονομικό χώρο και βαθμούς ελευθερίας στην Ελλάδα. Η σύνδεση θα πρέπει να είναι τέτοια, που να μη λειτουργεί ως υφεσιακός μηχανισμός ο οποίος θα υπονομεύει συστηματικά και σωρευτικά την απεμπλοκή της οικονομίας από επαναλαμβανόμενες κρίσεις στη διαχείριση του χρέους.

β) Στη μετάβαση της οικονομίας σε σχετικά υψηλούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης. Η επίτευξη και η διατηρησιμότητα αυτών των ρυθμών θα εξαρτηθούν από τη δυνατότητα της οικονομίας να δημιουργεί ενδογενείς ροές εισοδήματος. Αυτό με τη σειρά του προϋποθέτει την ανακοπή κάθε μορφής περαιτέρω λιτότητας και αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος. Η αύξηση της απασχόλησης και των αμοιβών είναι η μόνη επιλογή με ισχυρό και σωρευτικά επεκτατικό αποτέλεσμα. Παράλληλα, η εξέλιξη αυτή θα δημιουργήσει ροές ρευστότητας και θα συμβάλει στη σταθεροποίηση του τραπεζικού συστήματος.

Η Ετήσια Έκθεση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ για την ελληνική οικονομία και την απασχόληση για το 2018 έχει ως βασικό της στόχο να καταθέσει στον δημόσιο διάλογο ιδέες μιας διαφορετικής μεθοδολογίας και προσέγγισης για την αξιολόγηση της κατά-

στασης της οικονομίας, καθώς και για τις συνέπειες και τα αδιέξοδα που προκαλεί η ασκούμενη οικονομική πολιτική, αλλά και προτάσεις για τη δημιουργία ενός βιώσιμου και χωρίς κοινωνικούς αποκλεισμούς μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης.

Η Έκθεση χωρίζεται σε 4 κεφάλαια.¹ Στο Κεφάλαιο 1 παρουσιάζονται οι δημοσιονομικές εξελίξεις και η πορεία δημοσιονομικής προσαρμογής της χώρας το 2017. Υποστηρίζουμε ότι η μετάβαση σε ένα καθεστώς ισοσκελισμένων προϋπολογισμών και υψηλών πρωτογενών πλεονασμάτων, υπό συνθήκες εύθραυστης μεγέθυνσης και χαμηλού διαθέσιμου εισοδήματος, στερείται βιωσιμότητας και δεν διασφαλίζει σε διατηρήσιμους όρους την αναβάθμιση της χρηματοπιστωτικής φερεγγυότητας του δημόσιου τομέα. Η ανάλυσή μας αναδεικνύει επίσης την επίπτωση των ΠΟΠ και της ύφεσης σε βασικές κατηγορίες δημόσιων εσόδων και τονίζει την κρισιμότητα της μετάβασης της οικονομίας σε ένα περιβάλλον υψηλής και διατηρήσιμης μεγέθυνσης προκειμένου να ενισχυθούν τα έσοδα και η πιστοληπτική ικανότητα του Δημοσίου. Προς τη συγκεκριμένη κατεύθυνση αξιολογούμε εμπειρικά τη συμβολή που θα μπορούσε να έχει η ενίσχυση των θεσμών της αγοράς εργασίας, η αύξηση της απασχόλησης και η βελτίωση των αποδοχών των εργαζομένων.

Στο Κεφάλαιο 2 υποστηρίζουμε την άποψη ότι η οικονομία βρίσκεται σε μια κατάσταση εύθραυστης και πολύ ήπιας μεγέθυνσης με ενδογενώς μη διατηρήσιμη δυναμική. Παρουσιάζουμε εμπειρικά ευρήματα που αιτιολογούν την εκτίμησή μας για την κατάσταση και την προοπτική της οικονομίας. Υποστηρίζουμε ότι η δημοσιονομική λιτότητα και η εφαρμογή της πολιτικής της εσωτερικής υποτίμησης δεν έχουν οδηγήσει στην τόνωση των επενδύσεων και των εξαγωγών, όπως είχε εξαγγελθεί. Αντιθέτως, έχουν δημιουργήσει εύθραυστα δημοσιονομικά και εμπορικά πλεονάσματα σε βάρος του ισοζυγίου των νοικοκυριών. Εκτιμούμε ότι το αποτέλεσμα αυτό αποτελεί βασική αιτία αποσταθεροποίησης του χρηματοπιστωτικού τομέα της οικονομίας. Παράλληλα, η δυναμική της αποεπένδυσης διατηρείται, υποβαθμίζοντας περαιτέρω την εγχώρια παραγωγική δομή.

Στο Κεφάλαιο 3 παρουσιάζουμε τις βασικές εξελίξεις στην αγορά εργασίας και στο ρυθμιστικό της περιβάλλον. Οι ανησυχητικές εξελίξεις στα ποσοστά και στη διάρθρωση της ανεργίας και της απασχόλησης, καθώς και στις σχέσεις εργασίας με τα υψηλά ποσοστά της μερικής απασχόλησης, συνεχίζονται. Η σημαντική υποχώρηση του κατώτατου μισθού, των αμοιβών, του ρόλου των συλλογικών διαπραγματεύσεων και των κλαδικών και ομοιοεπαγγελματικών ΣΣΕ υπονομεύει τη διατηρήσιμη έξοδο της οικονομίας από τη στασιμότητα.

Στο Κεφάλαιο 4 εξετάζουμε τη μεταβολή της φτώχειας και της εισοδηματικής ανισότητας στην Ελλάδα την περίοδο 2009-2016, ενώ έμφαση δίνεται και στην

1. Στην εκπόνηση της Ετήσιας Έκθεσης για την ελληνική οικονομία και την απασχόληση του έτους 2018, εκτός από τον Επιστημονικό Διευθυντή του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ Γιώργο Αργεΐτη, ο οποίος είχε τον συντονισμό, την επιμέλεια και την ευθύνη, συμμετείχαν και οι Π. Γεωργιάδου, Α. Ευστράτογλου, Ν. Κορατζάνης, Γ. Κρητικίδης, Δ. Παϊταρίδης, Κ. Πασσάς, Χ. Πιέρρος και Χ. Τριανταφύλλου.

περιφερειακή διάσταση των εν λόγω φαινομένων. Τα εμπειρικά ευρήματα αναδεικνύουν πως η εξασθένηση της υφεσιακής δυναμικής μετά την κορύφωσή της την περίοδο 2013-2014 συνοδεύεται και από μια τάση σταθεροποίησης των δεικτών φτώχειας και ανισότητας. Παρ' όλες όμως τις παραπάνω θετικές ενδείξεις, η οικονομική στενότητα των ελληνικών νοικοκυριών όσον αφορά την κάλυψη των περισσότερων βασικών αναγκών εμφανίζει περαιτέρω επιβάρυνση.

Γιώργος Αργείτης
Επιστημονικός Διευθυντής ΙΝΕ ΓΣΕΕ